

Борисова О. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ДЕЯКИХ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ДЕТЕКТИВНОЇ ПРОЗИ

Анотація. Статтю присвячено визначенню способів відтворення стилістичних засобів в англо-українському перекладі детективної прози. У статті аналізуються причини та труднощі перекладу стилістичних засобів детективного твору. Дослідження показало, що, як правило, епітети в детективному творі передаються контекстуальною заміною, метафори – калькуванням, додаванням/опущенням, заміною образу, метонімії відтворюються антономазією, описовим перекладом, транслітерацією, порівняння – калькуванням та опущенням.

Ключові слова: переклад, стилістичні прийоми, перекладацькі трансформації, детективна проза.

Постановка проблеми. Перекладознавство як наука невід'ємно пов'язана з особливостями відтворення стилістичних засобів тексту та стилістики автора тексту оригіналу. Адже важливим є не лише зміст твору, а й його оформлення, засоби концептуально-експресивного вираження тексту мовою перекладу. Наукова новизна розвідки полягає у спробі комплексного перекладознавчого дослідження стилістичних засобів детективу Р. Чандлера «Прощавай, кохана!», який був перекладений з англійської мови на українську Н. Войко, а також шляхів їх відтворення у контексті вивчення проблем сприйняття україномовним читачем. Питання полягає в тому, щоб відтворити у перекладі домінуючі особливості стилю оригіналу, не дотримуючись формальної точності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показує, що питаннями перекладу стилістичних засобів активно займалися такі науковці, як: Т. Онопрієнко, О. Галич, В. Карабан, І. Гальперін, Т. Казакова, О. Тарасенко, Л. Прокопчук. Художньо-семантична об'ємність слова в конкретному художньому тексті, як правило, збагачується новими змістовими та конотативними відтінками. Цим пояснюється необхідність пильної уваги до виявлення та відтворення цільовою мовою семантичних навантажень художньо-образних мовленнєвих одиниць, у кожному з яких автор вкладає певне суб'єктивне бачення навколишнього світу чи свою індивідуально-авторську оцінку.

Метою статті є виявлення та аналіз способів відтворення стилістичних засобів під час перекладу текстів детективного жанру.

Виклад основного матеріалу. Для детективу характерні швидкий темп оповіді, стрімкий розвиток подій, наявність коротких динамічних епізодів, несподіваних поворотів у розв'язанні загадки-гри, що виражається в мовленні еліптичними реченнями, великою кількістю діалогів, а також різноманітними стилістичними прийомами. Детективний жанр має свої мовні закономірності, які проявляються в певній простоті мови, хоча в ньому зустрічаються влучні описи з поетичними епітетами, цікаві метафори, які сприяють успіхові детективу в читачів.

М. Новикова та О. Барабан у своїй роботі «Символіка детективу» зазначають, що для зображення жертви злочину та в діалогах переважають нейтральні мовні та стилістичні засоби [1, с. 6–7]. Отже, вище наведені особливості детективної прози, як правило, потребують окремої уваги перекладача та, як правило, викликають труднощі під час перекладу.

Перекладач має враховувати, що розслідування має вимагати певної роботи думки, логічного мислення. Читаючи ідеальний детектив, читач має більш-менш ясно усвідомлювати, в чому полягає загадка, й мати всю необхідну для її вирішення інформацію. Але відповідь на загадку має міститися в прихованому, зашифрованому вигляді. Ця умова суворо виконується в класичному детективі. Інформація, що перебуває в зашифрованому вигляді, має бути надана читачеві тексту перекладу так само, як і читачеві тексту оригіналу [2, с. 65–78].

Переклад стилістичних прийомів, що несуть образний заряд твору, часто викликає труднощі у перекладачів через національні особливості стилістичних систем різних мов. Лінгвісти підкреслюють необхідність збереження образу оригіналу в перекладі, справедливо вважаючи, що, перш за все, перекладач має прагнути відтворити функцію прийому, а не сам прийом. Саме стилістичний аспект мови несе на собі відповідальність не тільки за відтворення тексту мови оригіналу мовою перекладу, але й за майстерність перекладача.

Посилення виразності мовлення досягається різними засобами, у першу чергу, використанням тропів. В основі тропу лежить зіставлення поняття, представленого в традиційному вживанні лексичної одиниці, і поняття, переданого цією ж одиницею в художньому мовленні під час виконання спеціальної стилістичної функції [3, с. 34]. Метод суцільної вибірки під час перекладацького аналізу детективу «Прощавай, кохана!» Р. Чандлера показав, що найчастіше зустрічаються такі види тропів: епітет, метафора, образне порівняння та метонімія, що потребують певної уваги перекладача.

Епітет – один із різновидів словесних образів, що належать до найважливіших категорій індивідуально-авторського стилю письменника [4, с. 4]. Оскільки епітет має семантико-стилістичну та експресивну значущість, він є одиницею перекладу і перекладається як єдине ціле з урахуванням актуалізованих у тексті оригіналу конотацій, незалежно від наявності чи відсутності еквівалентних конструкцій у цільовій мові. Відтворюючи епітет, варто враховувати, що мови відрізняються не лише фонетичною, граматичною та лексичною структурами, а й нормами сполучуваності компонентів атрибутивних виразів, що передбачають логічну та семантичну взаємозалежність компонентів атрибутивних конструкцій. Сміливе руйнування цих звичних норм і створює «ефект несподіванки», що є основою будь-якого тропу і створює образність та експресивність виразу.

Найскладнішими для роботи перекладача є індивідуально-авторські епітети, створені власне автором твору, та є втіленням його світогляду. Такі епітети, як правило, переважають у творі, оскільки передають уяву, світобачення, неповторні асоціації письменника, виділяючи його серед подібних до нього. З метою їх перекладу, як правило, використовується метод контекстуальних заміні:

*I like smooth shiny girls, **hardboiled and loaded with sin.***

*Мене захоплюють дівчата, які **бували в бувальцях, затямі зрішниці.***

His face was aging, saggy, full of the disgust of life and the thickening effects of liquor.

*Його немолоде обличчя було кольору **вогнетривкої глини, наче він полюбляв випити.***

М е т а ф о р а вживається в усіх емоційно забарвлених стилях мови. Однак у художній літературі вона завжди має оригінальний характер. Збереження оригінальної метафори в художньому творі має обов'язковий характер. Переклад метафори значною мірою залежить від того, наскільки близькі одна до одної культурно-мовні традиції вихідної мови та мови перекладу. Метафоричну семантику становлять кілька взаємопов'язаних елементів: початкове значення слова, образ, який створюється в результаті зіставлення, та новий понятійний зміст, нова номінація, яка виникає в результаті осмислення метафори [5, с. 11]. У багатьох випадках мовні образи метафоричних словосполучень мови оригіналу вдається передати метафоричними образами, що мають еквівалентну семантичну основу та є рівними у номінативній функції. Тож, як правило, перекладають метафори такими способами: калькування, додавання/опущення, заміна образу [6, с. 123–125].

Калькування є найефективнішим і чи не найчастотнішим засобом передачі індивідуально-авторських метафор, однак він прийнятний лише за умови, що новостворена калька не затімає художнього образу й не ускладнює його сприйняття іншомовним читачем. Наприклад:

*He lay smeared to the ground, on his back, at the base of a bush, **in that bag-of-clothes position that always means the same thing.***

*Маріотт лежав на спині біля куців, **він скидався на велику купу шмаття.** У тому, що його вбито, сумніву не було.*

Додавання/опущення використовується в тих випадках, коли міра подібності у вихідній та цільовій мовах різна. Інколи необхідно вдаватися до прийому експлікації:

She gave me a smile I could feel in my hip pocket.

*Вона обдарувала мене усмішкою, що **прошила мене наскрізь.***

She made a vague sound in her throat and turned on to the boulevard.

*Мені **здалося, що дівчина хоче ще щось додати, але вона мовчки звернула на бульвар.***

Заміна образу використовується, щоб передати думку, що закодована в авторській метафорі: перекладач може вдатися до заміни на образ, більш традиційний і зрозумілий для читача.

The end of my foot itched, but my bank account was still trying to crawl under a duck.

*У мене виникло бажання послати цю добре виховану людину під три чорти. Але мій банківський рахунок **ледве животів.***

“Man, this stuff dies painless with me”, she said and sat down. “It never knows what hit it. What was we talkin’ about?”

*Пішла, як **брехня по сету,** – сказала вона. – Ніколи не знаєш, коли тебе розбере. Про що ми балакали?*

Вміння вдаватися до адекватних заміні, жертвувати менш істотним заради досягнення рівноцінного ефекту вимагає від перекладача такту, спритності й винахідливості. Тільки за наявності цих якостей перекладач може досягти адекватності під час перекладу.

М е т о н і м і я дедалі більше вживається в різноманітних стилях мови, а особливо у художній літературі. Передача метонімії також становить перекладацьку проблему, адже у разі використання метонімії спостерігаються значні розходження в англійській та українській мовах. У зв'язку з цим під час перекладу нерідко треба повертатися до основного значення слова, тобто до того, яке породило метонімічне перенесення значення [7, с. 15].

Для багатьох контекстів існує чимала кількість нейтральних та емоційних слів, що дає можливість автору точно висловити всі відтінки і розставити акценти. Головна мета використання письменником емоційних слів полягає в тому, щоб дати вже готову інтерпретацію і таким чином позбавити читачів можливості формулювати самостійні висновки.

Основною проблемою передачі метонімії під час перекладу є відмінність як у способах метонімізації, так і в ступені її поширеності у вихідній мові та мові перекладу. Ця відмінність часто супроводжується і пояснюється різними традиціями метонімічного слововживання у вихідній мові та мові перекладу [8, с. 25].

*Pour me a drink before you **kill the bottle.***

*Налийте трохи мені, поки ви не **прикінчили пляшку.***

У досліджуваному тексті автор часто звертається до вживання антономазії – різновиду метонімії, побудованому на вживанні власного імені замість загального.

*They had **Rembrandt** on the calendar that year; a rather smeary self-portrait due to imperfectly registered color plate.*

*На **цьогорічному календарі красувався погано віддрукований автопортрет Рембрандта.***

*A **Harvard boy.** Nice use of the subjunctive mood.*

*З його **відповідей можна було безпомилково впізнати випускника Гарвардського університету.***

*I reached into my pocket and laid the **Pierrot girl** on his desk. He lifted it and stared at it and his lips quirked at the corners.*

*Я сягнув у кишеню і поклав на стіл **фото дівчини в костюмі П'єро.** Налті узяв, подивився, куточки губ його затремтіли.*

У наведених прикладах автор використовує прийоми транслітерації та описового перекладу, які є доцільними у цьому виді тексту.

Образне порівняння належить до художніх тропів і ґрунтується на відображенні деяких властивостей описуваного предмета чи явища шляхом порівняння цих ознак з іншими, спираючись на те, як їх бачить або сприймає оточення або сам автор. Порівняння, як й інші художньо значущі елементи літературного твору, – явище складного інформативного характеру, що вимагає максимально повного збереження під час перекладу.

У порівнянні – джерела поетичного образу. Порівнюючи різні поняття, не зв'язані між собою в дійсності, письменники створюють надзвичайно яскраві, образні порівняння.

Переклад порівнянь залежить від ряду чинників, що визначають рішення перекладача у кожному конкретному випадку.

У процесі дослідження було виявлено, що автор часто звертається до поетичних порівнянь. Більшість із них притаманні самотньому стилю автора й іноді вимагають роздумів та зусиль під час їх відтворення.

Приклади перекладу порівнянь повним еквівалентом є, швидше, винятком, ніж правилом з огляду не тільки на мовні, структурні особливості мов, але і на їхні культурні, соціальні та оцінні відмінності.

Використання калькування як прийому виправдано тоді, коли інформація, що передається порівнянням, еквівалентна на семантичному, емоційному, стилістичному рівнях.

I felt as if I had been through a meat grinder.

У мене було таке відчуття, ніби мене пропустили крізь м'ясорубку.

A nice sense of humor – like a morgue attendant, – she almost wailed.

Ви жартуєте, як сторож у морзі.

She was as cute as a washtub.

Схожа на старі ночви, жінка ще манірно кокетувала.

Нижче наведені приклади демонструють застосування перекладацького прийому опущення:

A bogus heartiness, as weak as a Chinaman's tea, moved into her face and voice. Удавана щирість осяяла її обличчя.

It was Malloy all right, taken in a strong light, and looking as if he had no more eyebrows than a French roll.

Без сумніву, це був Меллой, якого, певно, фотографували за дуже яскравого освітлення, бо брів у нього, здавалося, зовсім не було.

The big new handsome radio in the corner whispered of dancing and love with a deep soft throbbing note like the catch in a torch singer's voice.

Новенький розкішний приймач у кутку нашіптував щось сентиментальне про палку любов.

Аналізуючи порівняння на сторінках детективів Р. Чандлера, варто зазначити, що вони щоразу вражають своєю свіжістю, новизною й увагою автора, та являють собою неабияке завдання для перекладача.

Висновки. У цьому дослідженні було з'ясовано жанрово-стилістичні особливості англомовної детективної прози та основні труднощі перекладу текстів вказаного типу. У досліджуваному детективі «Прощай, кохана!» наявний цілий арсенал стилістичних фігур, найяскравішими з яких є, безперечно, художні епітети, порівняння, метафори та метонімія. Було проаналізовано основні способи передачі цих стилістичних прийомів. Виявлено, що автор перекладу найчастіше застосовує прийоми калькування, опущення/додавання, заміни образу та описового перекладу. У процесі наукової розвідки були досліджені стилістичні засоби мови героїв детективу Р. Чандлера «Прощай, кохана!» з метою визначення варіативності їхнього відтворення українською мовою. Отже, найвживанішими серед них виявились саме епітети, метафори, метонімія та порівняння.

Під час аналізу перекладу роману було виявлено тенденцію спрощення їх перекладу: заміни з частковою втратою змісту, закладеного автором, або їх повного вилучення у тому разі, коли перекладач не зміг підібрати гідний еквівалент у мові перекладу. Автор перекладу найчастіше застосовує прийоми калькування, опущення/додавання, заміни образу та описового перекладу.

Зрештою зазначимо, що передача в перекладі на належному рівні експресивності літературного тексту є часто нездійсненою задачею. Основне завдання перекладача полягає у тому, аби зберегти як зміст, так і стиль твору оригіналу. Таким чином, під час передачі стилістичних фігур у процесі перекладу у кожному конкретному випадку необхідно враховувати харак-

тер вживання тієї або іншої фігури мовлення, її функціональне навантаження і, відповідно до цього, знаходити відповідник у мові перекладу. Отже, дослідження показало, що, як правило, епітети в детективному жанрі передаються контекстуальною заміною, метафори – калькуванням, додаванням/опущенням, заміною образу, метонімії відтворюються антономазією, описовим перекладом, транслітерацією, порівняння – калькуванням та опущенням.

Перспектива подальшого дослідження полягає у вивченні проблем вибору перекладацьких стратегій і тактик відтворення стилістичних засобів оригіналу та передачі ідіостилію автора під час перекладу. Дослідження стилістичних засобів оригіналу на матеріалі творів автора сприятиме уточненню та поглибленню теоретичних засад учення про відтворення жанрово-стилістичних особливостей під час перекладу.

Література:

1. Новикова М. Символіка детективу [Текст] / М. Новикова, О. Барабан // Зарубіжна література. – 1998. – № 21. – С. 12–20.
2. Зоркая Н. Проблемы изучения детектива: опыт немецкого литературоведения / Н. Зоркая // Новое литературное обозрение. – 1996. – № 22. – С. 65–78.
3. Арнольд И. Стилистика современного английского языка / И. Арнольд. – М.: Просвещение, 1993. – 303 с.
4. Онопрієнко Т. Епітет у системі тропів сучасної англійської мови, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/3688/1/05otmsam.pdf>.
5. Гак В. Метафора: Универсальное и специфическое / В. Гак // Метафора в языке и тексте. – М.: Наука, 1988. – С. 11–26.
6. Карабан В. Воссоздание метафоры при переводе поэзии с русского языка на английский / В. Карабан // Теорія і практика перекладу. – К.: Вища школа, 1990. – Вип. 3. – С. 122–127.
7. Гальперин И. Очерки по стилистике английского языка / И. Гальперин. – М.: издательство литературы на английском языке, 1998. – 459 с.
8. Казакова Т. Практические основы перевода. English <=> Russian / Т. Казакова. – Серия: Изучаем иностранные языки. – СПб.: Издательство «Союз», 2001. – 320 с.

Борисова О. В. Способы передачи некоторых стилистических приемов в англо-украинском переводе детективной прозы

Аннотация. Статья посвящена выявлению способов передачи стилистических приемов при переводе детективной прозы. Цель данного исследования – рассмотрение способов передачи стилистических приемов при переводе текстов детективного жанра. Исследование показало, что, как правило, эпитеты в детективном произведении передаются контекстуальной заменой, метафоры – калькой, введением/опущением и заменой образа, метонимии – антономазией, описательным переводом, транслитерацией, сравнения – калькой и опущением.

Ключевые слова: перевод, стилистические приемы, переводческие трансформации, детективная проза.

Borysova O. Some ways of rendering stylistic devices in English-Ukrainian translation of the detective prose

Summary. The article deals with translation transformations and various ways of rendering different stylistic devices in the translation of the detective novel. Reasons and difficulties of this process are described and analyzed in this article. Stylistic devices that are the most frequent and difficult for translation are epithets, metaphors, metonymy, and comparison. As the result, the research showed that the most frequent translation transfor-

mations in the detective novels are the following: for rendering epithets it is contextual substitution, for metaphors the most common are addition/omission and image substitution, rendering metonymy is characterized by antonomasia, description and

transliteration, as for comparison the most usable transformations are omission and calqued translation.

Key words: translation, stylistic devices, translation transformations, detective prose.